

В. М. Шевченкокандидат наук з державного управління, доцент,
докторант кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ

У статті викладено авторський погляд на багатокомпонентну систему формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку й оподаткування в процесі професійної підготовки. Особливу увагу приділено концептуальному компоненту та надано розгорнуту характеристику його складовим (мета, завдання, принципи, методологічні засади, організаційно-педагогічні умови). Визначено загальну мету підготовки майбутніх фахівців з обліку й оподаткування як забезпечення компетентності в здійсненні професійної діяльності та її прояву в межах виконання майбутніми фахівцями своїх професійних обов'язків. Охарактеризовано загально дидактичні принципи (зв'язку теорії з практикою, систематичності й послідовності, забезпечення творчої активності та самостійності, свідомості) та специфічні принципи (професійної спрямованості навчання, міжпредметної узгодженості, динамічності); визначено основні методологічні засади та розкрито сутність системного, діяльнісного, синергетичного, особистісно орієнтованого, акмеологічного, аксіологічного підходів; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, реалізація яких має на меті забезпечення організаційно-педагогічного супроводу формування зазначеної компетентності. Стверджується, що інноваційний розвиток суспільства передбачає активне впровадження й ефективного використання сучасних технологій у навчально-виховному процесі. Наголошується на тому, що на результативність даного процесу значно впливає активізація мислення майбутніх фахівців та спрямовання їх на пошук нових способів вирішення завдань. Підкреслюється, що значний вплив на формування інформаційно-аналітичної компетентності мають й особистісні риси здобувача, його пізнавальні можливості, здібності, рівень знань, мотивація тощо. Автором доведено, що дані напрацювання є корисними для вирішення проблеми підготовки майбутніх фахівців з обліку й оподаткування в процесі професійної підготовки.

Ключові слова: майбутній фахівець з обліку та оподаткування, інформаційно-аналітична компетентність, концептуальний компонент, методологічні засади, організаційно-педагогічні умови.

Постановка проблеми. Підвищення рівня інформатизації суспільства стає одним із пріоритетних напрямів розвитку більшості країн світу, про що свідчать ухвалені останнім часом нормативно-правові акти. Так, Європейська комісія під час обговорення інституційних пріоритетів розвитку країн Євросоюзу одним із важливих напрямів виділяє розвиток цифрової економіки і цифрового суспільства [1]. В Україні також визначаються першочерговими сфери, які пов'язані із «цифровізацією», що підтверджує ухвалена урядом «Концепція розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018–2020 рр.» [2]. Основною метою цієї Концепції є реалізація ініціатив «Цифрового порядку денного України 2020» (цифрова стратегія) для усунення бар'єрів на шляху цифрової трансформації України в найбільш перспективних сферах, стимулюванням економіки та залученням інвестицій, подоланням цифрової нерівності, поглибленням співпраці з Європейським Союзом (далі – ЄС) у цифровій сфері та розбудовою інноваційної інфраструктури країни і цифрових перетворень [3].

Як бачимо, професійна підготовка майбутнього фахівця з обліку та оподаткування відбувається в докорінно інших умовах, аніж це було донедавна. Участь у «цифрових» інформаційно-комунікаційних процесах потребує від майбутнього фахівця сформованості нових якостей, як-от здатність знаходити необхідну інформацію, всебічно її аналізувати, а головне – ефективно використовувати на практиці. Усі ці якості концентрує в собі **інформаційно-аналітична компетентність**.

Аналіз стану професійної підготовки майбутніх фахівців з обліку та оподаткування дає підстави стверджувати, що він не повною мірою відповідає потребам сучасного ринку праці, що ініціює переосмислення професійної підготовки фахівців нового покоління. Це, у свою чергу, підтверджує соціально-педагогічну значущість та актуальність даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цікавість до вивчення проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності різних спеціальностей підтверджено численними науковими працями вітчизняних та закордонних

авторів. Окремо варто зазначити дослідження щодо інформаційно-аналітичної компетентності педагогів (Т. Єлканова [4], О. Назначило [5], А. Оробинський та ін.); інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності педагогів (В. Ільганаєва [6], Л. Панченко [7] та ін.); методології і теорії інформаційно-аналітичної діяльності (І. Кузнєцов [8], Н. Рижова [9] та ін.); інформаційно-аналітичної діяльності керівників професійно-технічних навчальних закладів (Л. Петренко [10], В. Ягупов [11] та ін.). Водночас, незважаючи на наявність різнопланових досліджень, жодне з них не містить детального аналізу компонентів, які складали б систему формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку й оподаткування.

Мета статті – надати цілісне уявлення про концептуальний компонент структурно-функціональної моделі системи формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування в процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. У межах нашого дослідження першим основоположним компонентом структурно-функціональної моделі системи формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку й оподаткування в процесі професійної підготовки є **концептуальний компонент**, який містить **мету, завдання, принципи, методологічні засади, організаційно-педагогічні умови**.

Нагадаємо, що педагогічна система закладу вищої освіти є сукупністю відносно самостійних елементів, функціонально пов'язаних між собою стратегічною **метою** – підготовкою майбутніх фахівців до професійної діяльності та суспільного життя. У межах педагогічної системи мета стає іманентною характеристикою змісту освіти, тобто чітко окресленим колом якостей (знань, умінь, навичок і компетенцій), якими майбутній фахівець має оволодіти в процесі професійної підготовки. Конкретизуючи мету нашого дослідження, варто наголосити на тому, що вона базується на основних положеннях компетентнісного підходу. Розроблення системи формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування здійснюється з метою забезпечення сформованості в майбутнього фахівця певних якостей, яких він має набути та які здатен продемонструвати після завершення навчання.

Базуючись на результатах навчання, які затверджені Стандартом вищої освіти України для здобувачів другого (магістерського) рівня зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування», зазначену мету ми конкретизували за допомогою постановки таких **завдань**: майбутній фахівець з обліку та оподаткування після завершення навчання має:

– *знати* теорію, методику і практику формування облікової інформації за стадіями облікового процесу і контролю для сучасних і потенційних потреб управління суб'єктами господарювання з урахуванням професійного судження;

– *володіти* інноваційними технологіями, обґрунтовувати вибір та пояснювати застосування нової методики підготовки і надання облікової інформації для потреб управління суб'єктом господарювання;

– *аналізувати* фінансові та нефінансові дані для формування релевантної інформації в цілях ухвалення управлінських рішень;

– *демонструвати* здатність до адаптації та дії в новій ситуації, пов'язаній з роботою за фахом, вміння генерувати нові ідеї у сфері обліку, аналізу, аудиту й оподаткування;

– *моделювати* застосування методів наукових досліджень для аналізу закономірностей і тенденцій розвитку основних напрямів обліку, аналізу й аудиту, оподаткування [12].

Мета і завдання формування в майбутніх фахівців з обліку й оподаткування, з одного боку, та закономірності процесу навчання у вищій школі, з іншого боку, зумовлюють **принципи**. У своєму дослідженні ми враховуємо те, що в навчальному процесі діє комплекс загальнодидактичних **принципів**. Зосередимося саме на тих, вплив яких на формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку й оподаткування є визначальним. Зокрема, до них можна віднести такі:

– **принцип зв'язку теорії із практикою** (визначається формуванням змісту навчання майбутніх фахівців таким чином, щоби теоретичні аспекти роботи з інформацією раціонально поєднувалися з набуттям практичних умінь і навичок, які забезпечать здатність фахівця до виконання професійних завдань);

– **принцип систематичності й послідовності** (визначається послідовним розгортанням змісту знань, способів діяльності в засвоєнні знань та формуванні вмінь і навичок) [17];

– **принцип забезпечення творчої активності та самостійності** (базується на визначальній ролі мотивації, що лежить в основі активності майбутніх фахівців з обліку й оподаткування, як однієї з умов досягнення успіху в навчальній діяльності) [18];

– **принцип свідомості** (спрямований на вироблення в майбутніх фахівців розуміння того, що знання стають надбанням людини лише в результаті її самостійної свідомої діяльності) [19].

Крім розглянутих загальнодидактичних принципів варто виокремити **специфічні принципи**, вплив яких на процес формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку й оподаткування відображає низку осо-

бливостей цього процесу. На нашу думку, до таких принципів доцільно віднести:

– *принцип професійної спрямованості навчання* (визначається посиленням зв'язку навчального матеріалу з майбутньою професією, що зумовлює потребу моделювання організації навчального процесу та формування його змісту в аспекті формування професійно значущих якостей) [20];

– *принцип міжпредметної узгодженості* (визначається цілеспрямованим використанням міжпредметних навчально-пізнавальних або компетентнісно орієнтованих завдань як особливого виду міжпредметних зв'язків – міжпредметної координації) [21];

– *принцип динамічності* (визначається необхідністю постійного підвищення вимог до тих, хто навчається; застосування нових, більш складних завдань; збільшення інтенсивності навантажень тощо) [22, с. 118].

Вирішення зазначеної проблеми передбачає реалізацію низки теоретичних підходів, здатних запропонувати основні фундаментальні ідеї, узагальнені вимоги до організації педагогічного процесу, дотримання яких забезпечує його ефективність. Аналіз наукових праць та власний досвід [23] свідчать про те, що досягнення мети можливе на основі інтеграції і реалізації в процесі навчання основних **методологічних засад**:

– *системного підходу* (орієнтує на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язку);

– *діяльнісного підходу* (орієнтує на те, що зазначена компетентність майбутнього фахівця з обліку й оподаткування формується, функціонує й удосконалюється особистістю в процесі цілеспрямованої зовнішньої і внутрішньої активності в навчальній, позанавчальній, професійній діяльності, різновидах професійної діяльності);

– *синергетичного підходу* (передбачає, що професійний та особистісний розвиток майбутнього фахівця з обліку й оподаткування можна розглядати як комплекс взаємопов'язаних принципів функціонування педагогічних систем: синергетичності, інтегративності, повноти);

– *особистісно орієнтованого підходу* (уможливорює забезпечення особистісного розвитку кожного суб'єкта навчального процесу, наполягаючи на визнанні майбутнім фахівцем права на самовизначення та самореалізацію в процесі пізнання через оволодіння власними способами професійної майстерності);

– *акмеологічного підходу* (орієнтує на професійні досягнення майбутнього фахівця з обліку й оподаткування, максимальне використання його особистісного і професійного потенціалу, сприяння у віднаходженні найбільш оптимального способу дії в конкретній професійній ситуації);

– *аксіологічного підходу* (спрямовує на те, що зміст підготовки майбутніх фахівців з обліку й оподаткування має бути представлений ціннісно-змістовними, емоційно насиченими, професійно спрямованими елементами, включеними в контекст життєвих, професійно спрямованих проблем; налаштовує на втілення гуманістичних засад у професійній діяльності).

Зазначені методологічні засади є взаємодоповнюючими і сприяють визначенню стратегічних орієнтирів для формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку й оподаткування. Проте, на нашу думку, результативність поставлених завдань істотною мірою залежить від організаційно-педагогічних умов, які забезпечать ефективність цього процесу. Узагальнення наукових джерел і практичний досвід [24] дозволили нам визначити відповідні **організаційно-педагогічні умови** формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку й оподаткування:

– забезпечення відповідного змісту практичного навчання, дидактичного матеріалу для опанування знань, умінь і навичок професійним вимогам, які висуваються до майбутнього фахівця з обліку й оподаткування;

– забезпечення використання в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з обліку й оподаткування активних форм навчання, які надають можливість моделювати застосування методів наукових досліджень для аналізу закономірностей і тенденцій розвитку основних напрямів обліку, аналізу й аудиту, оподаткування;

– забезпечення відповідного рівня матеріально-технічного оснащення навчально-виховного процесу із застосуванням в повному обсязі наявних технічних ресурсів та використання інноваційних форм подання, оброблення, зберігання облікової інформації для потреб управління суб'єктом господарювання;

– забезпечення відкритого доступу до інших форм здобуття освіти на всіх її рівнях та посилення ролі роботодавців (фахових об'єднань) у системі підготовки майбутніх фахівців: від формування змісту освітніх програм до оцінювання результатів навчання;

– формування в здобувачів позитивної мотивації до вивчення та використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій у навчальній діяльності для особистісного та майбутнього професійного зростання;

– створення у здобувачів позитивної настанови на самоосвіту і самовдосконалення за індивідуально орієнтованого навчання та впровадження в навчально-виховний процес технологій проблемного навчання для розвитку власної творчої діяльності.

Реалізація вищезазначених організаційно-педагогічних умов передбачає введення в навчальний процес прийомів і методів, які сприятимуть підвищенню активності й розвитку основних індивідуальних якостей майбутніх фахівців з обліку й оподаткування в процесі професійної підготовки.

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи викладене, варто підкреслити, що під час розроблення структурно-функціональної моделі системи формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку й оподаткування насамперед необхідно визначити й охарактеризувати її структуру. Концептуальний компонент вказаної нами моделі розглядається як основоположний, а реалізація в навчальному процесі його складників (мета, завдання, принципи, методологічні засади, організаційно-педагогічні умови) сприятиме успішній підготовці майбутніх фахівців до їхньої професійної діяльності.

Перспективи подальших досліджень щодо розроблення структурно-функціональної моделі системи формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку й оподаткування бачимо в детальному дослідженні структурних компонентів зазначеної моделі.

Список використаної літератури:

1. The European Commission's priorities // European Commission: офіц. сайт. URL: https://ec.europa.eu/commission/index_en.
2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр/ та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua>.
3. Україна переходить на «цифрову економіку». Що це означає? // Укрінформ»: медійна платформа. URL: www.ukrinform.ua/rubric-society/2385945-ukraina-perehodit-na-cifrovu-ekonomiku-so-ce-oznacaie.html.
4. Елканова Т. Формирование информационно-аналитической компетентности в структуре общегуманитарного базиса образования. *Высшее образование сегодня*. 2009. № 12. С. 53–57.
5. Назначило Е. Развитие информационно-аналитической компетентности преподавателя в процессе непрерывного педагогического образования: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08; Магнитогорский гос. ун-т. Магнитогорск, 2003. 193 с.
6. Ільганаєва В. Інформація та знання в інформаційно-комунікаційних процесах. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2011. № 3. С. 149–152.
7. Панченко Л. Теоретико-методологічні засади розвитку інформаційно-освітнього середовища університету: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.10; Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2011. 46 с.
8. Кузнецов И. Учебник по информационно-аналитической работе. М.: Яуза, 2001. 320 с.
9. Рыжова Н., Фомин В. Структура информационно-аналитической компетентности специалиста экономического профиля на основе модели развития содержания обучения. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. 2009. № 4 (2). URL: http://www.ssc.smr.ru/media/journals/izvestia/2009/2009_4_358_361.pdf.
10. Петренко Л. Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів: моногр. Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2013. 456 с.
11. Ягупов В. Методологія діагностування інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійних навчальних закладів. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова*: зб. наук. праць / за ред. Д. Кільдерова. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. Серія № 5: Пед. науки: перспективи та реалії. С. 274–279.
12. Стандарт вищої освіти України зі спеціальності 071 «Облік оподаткування»: ухвалено Науково-методичною радою Міністерства освіти і науки України, протокол № 3 від 16 травня 2017 р. URL: <https://mon.gov.ua/...standartiv.../071-oblik-i-opodatkuvannya-magistr-22.05.2017.doc>.
13. Словник іншомовних слів / уклад.: С. Морозов, Л. Шкарапута. К.: Наук. думка, 2000. 680 с.
14. Философский словарь / под ред. И. Фролова. 4 изд. М.: Политиздат, 1980. 444 с.
15. Философский энциклопедический словарь / редкол. С. Аверинцев, Э. Араб-Оглы, Л. Ильичёв и др. 2 изд. М.: Сов. энциклопедия, 1989. 815 с.
16. Загвязинский В. Теория обучения: Современная интерпретация: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. 2 изд., испр. М.: Академия, 2004. 188 с.
17. Кузьмінський А.Ю Омелянко В. Педагогіка: підручн. К.: Знання-Прес, 2003. 418 с.
18. Ягупов В. Педагогіка: навч. посіб. К.: Либідь, 2002. 560 с.
19. Фіцула М. Педагогіка. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 192 с.
20. Желясков В. Дидактичне забезпечення процесу навчання майбутніх перекладачів на засадах компетентнісного підходу : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09; Криворізь. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2011. 33 с.
21. Никитин П. Роль междисциплинарных связей в аспекте компетентностного подхода при подготовке будущих учителей информатики. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-mezhdistsiplinarnyh-svyazey-v-aspekte>

- kompetentnostnogo-podhoda-pri-podgotovke-buduschih-uchiteley-informatiki.
- 22.Тарасенко Р. Теоретичні і методичні засади формування інформаційної компетентності майбутніх перекладачів для аграрної галузі у вищих навчальних закладах: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04; Нац. ун-т біорес. і природ-ня України МОН України. К., 2017. 550 с.
- 23.Шевченко В. Методологічні орієнтири до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування у процесі професійної підготовки. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка*. Дрогобич, 2018. Вип. 20. С. 169–175.
- 24.Шевченко В. Організаційно-педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис*. Серія 5 «Педагогічні науки: реальії та перспективи». К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2018. Вип. № 64. С. 208–211.

Shevchenko V. System of formation of information-analytical competence of future specialists in accounting and taxation in the process of professional training: conceptual component

The article presents the author's view on the multi-component system of the formation of information-analytical competence of future specialists in accounting and taxation in the process of professional training. Special attention is paid to conceptual component and provided a detailed description of its components (goal, objectives, principles, methodological foundations, organizational-pedagogical conditions). The general goal of training future specialists in accounting and taxation as ensuring competence in the implementation of professional activities and their manifestation in the framework of future specialists duties of their professionals is defined. The general didactic principles (connection of theory with practice, systematic and consistency, ensuring creative activity and independence, consciousness) and specific principles (vocational orientation of training, interdisciplinary consistency, dynamism) are characterized by the basic methodological foundations and the essence of the system, activity, synergetic, personal-oriented, acmeological I, axiological approaches; organizational and pedagogical conditions are substantiated, the implementation of which is intended to provide organizational and pedagogical support for the formation of the specified competence. It is argued that the innovative development of society requires the active implementation and effective use of modern technologies in the educational process. It is noted that the activation of the thinking of future specialists and their orientation on search for new ways to solve problems significantly affect the effectiveness of this process. It is emphasized that the applicant's personality traits, cognitive abilities, abilities, level of knowledge, motivation, and so on, have a significant impact on the formation of information-analytical competence.

The author proved that these developments are useful for solving the problem of training future specialists in accounting and taxation during the training process.

Key words: *future specialist in accounting and taxation, information-analytical competence, conceptual component, methodological foundations, organizational-pedagogical conditions.*